

Rebekka Salmela

IHANTEELLISIA TYTTÖUHREJA JA HÄIVYTETTYÄ VÄKIVALTA

Diskurssianalyysi Helsingin Sanomien vuosien 1991
ja 2018 raiskaus uutisoinnista

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Huhtikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Rebekka Salmela: Ihanteellisia tyttöuhreja ja häivytettyä väkivaltaa: Diskurssianalyysi Helsingin Sanomien vuosien 1991 ja 2018 raiskausuutisoinnista

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Viestinnän monitieteinen tutkinto-ohjelma

Huhtikuu 2022

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisia diskursseja Helsingin Sanomien raiskauksia käsittelevistä jutuista löytyy vuosilta 1991 ja 2018. Diskurssien kautta lukijalle syntyy kuva siitä, millainen on oikea raiskausrikos ja millaisia niiden tekijät ja uhrit ovat. Niille, jotka eivät ole itse kokeneet seksuaalista väkivaltaa, media saattaa olla ainoa tapa saada tietoa aiheesta.

Tarkastelen myös, onko vuosien 1991 ja 2018 diskurssien välillä mahdollisia yhteiskunnan muutoksia heijastelevia eroavaisuuksia. Tällaisilla muutoksilla tarkoitan Me too-kampanjan leviämistä, monia naisten asemaa vahvistavia lakimuutoksia ja raiskausrikosten ilmoitusherkkyyden kasvua. Muutokset kertovat siitä, että raiskausrikoksiin suhtaudutaan yhteiskunnassa yhä tiedostavammin ja avoimemmin. Lisäksi tavoitteena on selvittää, kierrätetäänkö vai kumotaanko aineiston jutuissa raiskausmyyttejä. Raiskausmyytit ovat virheellisiä mutta vakiintuneita uskomuksia, jotka vaikuttavat suuresti siihen, millaisena oikea raiskausrikos nähdään.

Tutkielman aineistona on Helsingin Sanomien raiskauksia käsitteleviä juttuja vuosilta 1991 ja 2018. Aineiston rajaamiseksi sisällytin aineistoon vain kotimaan osastolla julkaistuja juttuja. Vuodelta 1991 mukana on 18 juttua ja vuodelta 2018 mukana on 25 juttua.

Perustin analyysini löyhästi Norman Fairclough'n ajatuksille kriittisestä diskurssianalyysistä. Lisäksi jaottelin aineiston yksittäistapauksista kertoviin pikku-uutisiin ja pidempiin juttuihin. Analyysin pohjalta voidaan todeta, että pikku-uutisista löytyvät väkivallan häivytydiskurssi, ideaaliuhridiskurssi ja toiseuttamiskurssi. Pidemmistä jutuista löytyvät valistusdiskurssi ja kritiikkidiskurssi. Koska samat diskurssit löytyvät molemmilta tutkittavilta vuosilta, voidaan päätellä, että raiskausten esitystavat eivät ole huomattavasti muuttuneet vuosien 1991 ja 2018 välillä. Aineistosta on havaittavissa sekä raiskausmyyttien vahvistamista että kumoamista. Vahvistamista esiintyy kuitenkin kumoamista enemmän.

Avainsanat: seksuaalinen väkivalta, journalismi, Helsingin Sanomat, raiskausuutisointi, väkivaltauutisointi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	1
	1.1 Menetelmän valinta.....	4
	1.2 Ongelmanasettelu.....	5
2	TEORIATAUSTA.....	7
	2.1 Aiempi empiirinen tutkimus raiskausutisoinnista	7
	2.2 Sukupuolittunut väkivaltautisointi	8
	2.3 Raiskausmyytit.....	9
3	MENETELMÄT JA AINEISTO	11
	3.1 Aineisto	11
	3.2 Menetelmänä diskurssianalyysi.....	12
4	ANALYYSI.....	15
	4.1 Diskurssit yksittäistapauksista kertovissa pikku-uutisissa.....	16
	4.1.1 Väkivallan häivytydiskurssi	16
	4.1.2 Toiseuttamiskurssi.....	17
	4.1.3 Ideaaliuhridiskurssi	19
	4.2 Diskurssit pidemmissä jutuissa	22
	4.2.1 Kritiikkiskurssi.....	22
	4.2.2 Valistusdiskurssi.....	24
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	25
	LÄHTEET	30
	LIITE 1: AINEISTO	33

1 JOHDANTO

Seksuaaliväkivaltatapauksista voidaan kirjoittaa hyvin eri tavoin samankin lehden sivuilla. Näin kuuluu eräs Helsingin Sanomissa 4.6.2018 julkaistu uutinen: ”Asianomistajana on alle 16-vuotias tyttö, joka oli kertonut vanhemmillensa *tulleensa raiskatuksi.*” Näin taas kirjoitetaan 2.7.1991 julkaistussa uutisessa: ”Nuorehko *mies raiskasi* naisen 27. kesäkuuta Hiihtomäentien ja Susitien välisessä metsikössä.” Mitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia uutisissa käytetyllä kielellä on? Tässä kandidaatintutkielmassa syvennytäänkin siihen, millaisen kuvan Helsingin Sanomien vuosien 1991 ja 2018 juttujen diskurssit luovat raiskauksista ja niiden uhreista ja tekijöistä.

Seksuaaliväkivalta määritellään väkivaltana, joka ilmenee henkilön seksuaalisen koskemattomuuden tai itsemääräämisoikeuden tahallisen loukkauksena (Bildjuschkin ym. 2020, 9). Seksuaaliväkivalta käsittää siis esimerkiksi raiskaukset ja kaikenlaisen seksuaalisen häirinnän. Se on vahvasti sukupuolittunut ilmiö: vuoden 2018 rikosuhritutkimuksen mukaan naisista yli 2,4 prosenttia ja miehistä 0,6 prosenttia on ilmoittanut joutuneensa fyysisen seksuaaliväkivallan tai sen yrityksen kohteeksi Suomessa vuoden 2018 aikana (Danielsson ja Näsi 2019, 6).

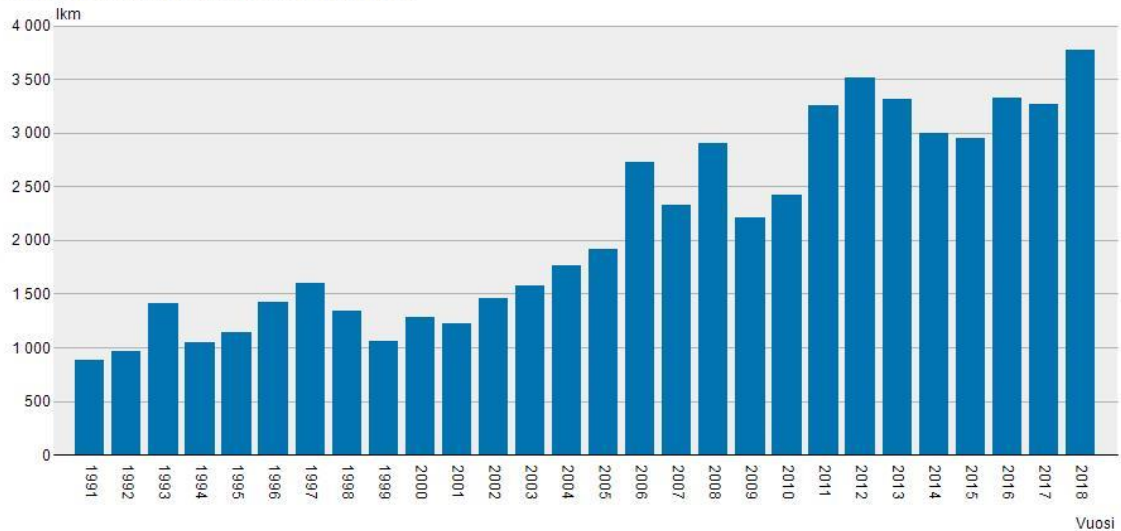
Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastosta taas selviää, että viranomaisten tietoon tuodut seksuaalirikokset ovat lisääntyneet huomattavasti 90-luvulta. Kun vuonna 1991 viranomaisten tietoon tuli 877 seksuaalirikosta, joista 378 oli raiskauksia, vuonna 2018 tietoon tulleiden seksuaalirikosten lukumäärä oli jo 3779 ja niistä raiskauksia oli 1393 kappaletta (ks. taulukot 1 ja 2).

Tilastojen luvut eivät kuitenkaan välttämättä kerro raiskauksien ja muiden seksuaalirikosten yleistymisestä, vaan ne kertovat myös siitä, että nykyään yhä useampi uhri uskaltaa tulla esiin kokemuksensa kanssa. Kansalaisten ilmoitusherkkyys on siis kasvanut (Lappi-Seppälä ja Kivivuori 2017, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012). Tätä näkemystä tukevat uhritutkimukset, joiden mukaan seksuaaliväkivallan määrä on

pysynyt tasaisena, vaikka viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrä on tasaisesti kasvanut (Lappi-Seppälä ja Kivivuori 2017). Miten tämä näkyy uutisoinnissa?

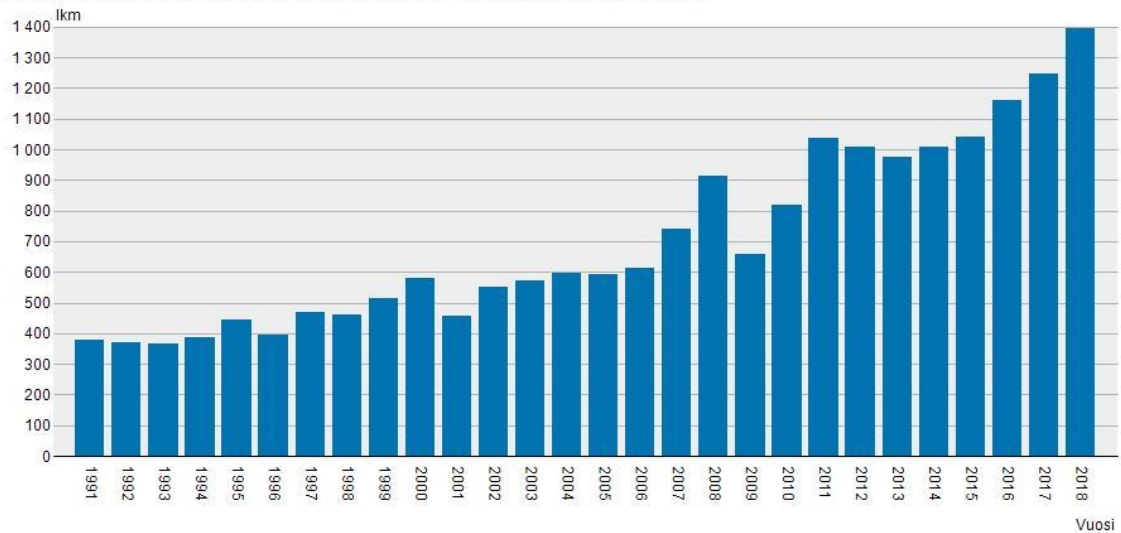
Taulukko 1. Lähde: Tilastokeskus.

Rikokset ja niiden selvittäminen muuttujina Vuosi. KOKO MAA, C Seksuaalirikokset, Viranomaisten tietoon tulleet rikokset.

Taulukko 2. Lähde: Tilastokeskus.

Rikokset ja niiden selvittäminen muuttujina Vuosi. KOKO MAA, Raiskaus, törkeä raiskaus, raiskaus (3 mom) 20:1-2, Viranomaisten tietoon tulleet rikokset.

Janne Kivivuori huomauttaa, että vaikka ”väestön rikosriskit ovat pysyneet suhteellisen vakaina”, rikosuutisoinnin – johon myös raiskausuutisointi sisältyy – määrä on kasvanut useimpien länsimaiden tapaan myös Suomessa (2004, 77). Hänen mukaansa juuri siksi on perusteltua tutkia rikosuutisoinnin yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Seksuaalirikosten uutisointiin on mitä todennäköisimmin vaikuttanut myös julkista keskustelua keskeisesti muovannut Me too -kampanja, joka levisi sosiaalisessa mediassa maailmanlaajuisesti ja nosti sukupuolten välisen tasa-arvon ongelman näkyvämmäksi Suomessakin (Teräsaho ja Närvi 2019). Seksuaalista häirintää vastustava kampanja sai alkunsa vuonna 2006, kun yhdysvaltalainen ihmisoikeusaktivisti Tarana Burke pyrki kiinnittämään huomiota erityisesti rodullistettujen nuorten naisten kokemaan seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan. Kampanjan tunnuslauseeksi tuli me too, eli minä myös. (Launis ym. 2018, 7.)

Kampanja nousi suuren yleisön tietoisuuteen lokakuussa 2017, kun yli 50 naista syytti ohjaaja-tuottaja Harvey Weinsteiniä raiskauksia ja seksuaalisesta ahdistelusta. Näyttelijä Alyssa Milano kehotti yhteisöpalvelu Twitterissä jokaista seksuaalista ahdistelua kokenutta naista jakamaan kokemuksensa metoo-aihetunnistetta käyttäen, jonka myötä sosiaaliseen mediaan alkoi sadella julkaisuja. (Launis ym. 2018, 7.)

#memyös-nimeä kantavassa suomalaisille naisille ja muunsukupuolisille suunnatussa Facebook-ryhmässä on vuoden 2022 alussa 10,8 tuhatta jäsentä. Ryhmän syntyminen on auttanut naisia tuomaan esiin väkivaltakokemuksiaan: se on ”antanut äänen ja tarjonnut vertaistukea seksuaalista väkivaltaa kohdanneille, eikä aiemmin vaietusta aiheesta suostuta enää hiljenemään” (Launis ym. 2018, 7). Me too -kampanjan lisäksi tutkimustiedon lisääntyminen on Olluksen ym. mukaan vaikuttanut siihen, että seksuaalisen häirinnän yleisyyttä, muotoja ja seurauksia tunnustetaan nykyään aiempaa paremmin (2019, 35).

Minua kiinnostaakin, miten lisääntynyt tiedostavuus ja avoimuus seksuaaliväkivallan ympärillä näkyy journalismissa, vai näkyykö lainkaan. Kaarina Hazardin mukaan Me too -kampanja on ”ihmeellinen vallankumous, jota ei koskaan olisi tapahtunut, jos perinteinen media siitä olisi saanut päättää”, ja ”perinteisen median osa on pitää yllä mukavuuden huminaa ja niitä stereotyyppioita ja karikatyyrejä, joiden tähden mikään ei muutu” (2018, 13).

1990-luvulla ja sen jälkeen Suomessa on tapahtunut Me too -kampanjan lisäksi monia konkreettisia naisten yhteiskunnallista asemaa heijastavia ja kohentavia asioita, jotka ovat voineet vaikuttaa siihen, miten naisista uutisoidaan. Esimerkkejä tällaisista ovat muun muassa avioliitossa tapahtuvan raiskauksen kriminalisointi, rikoslain uudistaminen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden säännösten osalta, ensimmäisen naispuolisen presidentin ja pääministerin valinta, tasa-arvolain kokonaisuudistus sekä ensimmäinen naisenemmistö maan hallituksessa. Lisäksi läheiseen henkilöön kohdistuvat lievätkin pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi, sukupuoliyhteys puolustuskyvyttömän kanssa määriteltiin raiskaukseksi ja naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseen pyrkivä Istanbulin sopimus tuli voimaan (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2022).

Lisäksi viimeisimmän, vuonna 2017 toteutetun Tasa-arvobarometrin asennekysymysten vastaukset antavat olettaa, että sukupuolten tasa-arvoa pidetään Suomessa yleisesti tärkeänä arvona (Teräsaho ja Närvi 2019). Nämä ovat yksittäisiä asioita, mutta yhdessä kuvastavat naisten aseman ja oikeuksien kohentumista Suomessa. Suomi ei kuitenkaan missään nimessä ole sukupuolten välisen tasa-arvon suhteen valmis maa myöskään journalistin tasolla.

1.1 Menetelmän valinta

Kielitieteen professori Norman Fairclough'n mukaan mediatekstit muodostavat "herkän sosiokulttuurisen muutoksen mittarin" ja ne tulee nähdä arvokkaana materiaalina samaista muutosta tutkittaessa, sillä muutokset yhteiskunnassa ja kulttuurissa tulevat näkyviksi median diskursiivisissa käytännöissä (1995, 52). Siispä olen valinnut metodikseni kriittisen diskurssianalyysin aineistossa esiintyvien diskurssien ja mahdollisten diskursiivisten muutosten löytämiseksi.

Aineistoni muodostuu vuosina 1991 ja 2018 julkaistuista Helsingin Sanomien kotimaan osaston jutuista, eli ajalta ennen metoo-kampanjaa ja sen jälkeen. Oletan, että lisääntynyt tiedostavuus ja avoimuus seksuaaliväkivallan ympärillä näkyisi mahdollisesti uutisoinnissa juuri diskursiivisissa käytännöissä ja niiden muutoksena.

”Diskurssit ovat yhteiskunnallisia käytäntöjä, jotka systemaattisesti muokkaavat niitä objekteja, joista ne puhuvat. Diskurssien voima pohjautuu siihen, että ne tuottavat tietoa, uskomuksia ja ’totuutta’ käsittelemistään ilmiöistä”, Seppänen ja Väliaverron siteeraavat Michel Foucaultia (2012, 105). Uutisointi seksuaalirikoksista vaikuttaa siis siihen, millaisia oletuksia lukijat tekevät seksuaalirikoksista ja täten myös siihen, millaista julkista keskustelua niistä käydään. Sen tähden on tärkeää, että seksuaaliväkivaltaa koskevaa uutisointia tarkastellaan kriittisesti myös Suomessa.

1.2 Ongelmanasettelu

Tarkastelen kandidaatintutkielmassani, miten raiskauksia käsitellään Helsingin Sanomien kotimaan osaston jutuissa vuosina 1991 ja 2018 ja mitä eroja tutkittavien vuosien uutisoinnista mahdollisesti löytyy. Tarkoitukseni on etsiä ja määritellä aineistosta raiskausrikoksiin liittyviä diskursseja, sillä niiden kautta lukijoille piirtyy mielikuva siitä, millainen on raiskausrikos. Millaisilla tavoilla uhreista ja tekijöistä puhutaan? Asetutaanko jutuissa tekijän puolelle vai suhtaudutaanko heidän tekemäänsä väkivaltaan vakavasti? Entä millaisia asioita jätetään kokonaan käsittelemättä? Minua kiinnostaa myös, että ovatko diskurssit toistensa kanssa yhdenmukaisia vai löytyykö aineistosta täysin eri merkityksiä luovia puhetapoja.

Tarkoitukseni on myös verrata valitsemieni vuosia toisiinsa mahdollisten eroavaisuuksien varalta. Vertaamalla tuloksia mahdollinen muutos journalismissa tulisi näkyviin. Haluan myös kiinnittää huomiota siihen, kierrätetäänkö vai kumotaanko aineistossa raiskausmyyttejä, eli selvittää, kuinka todenmukaisesti raiskausrikoksista kirjoitetaan jutuissa. Raiskausmyytit ovat vakiintuneita uskomuksia, jotka eivät ole todenmukaisia, mutta jotka vaikuttavat suuresti siihen, millaisena oikea raiskausrikos nähdään (Kimpimäki 2020, 5).

Olen valinnut tutkimukselleni seuraavat tutkimuskysymykset:

Päätutkimuskysymys:

1. Millaisia diskursseja Helsingin Sanomien kotimaan osaston raiskauksia käsittelevistä jutuista löytyy vuosilta 1991 ja 2018?

Alatutkimuskysymykset:

2. Eroavatko eri vuosien diskurssit toisistaan?

3. Kierrätetäänkö vai kumotaanko jutuissa raiskausmyyttejä?

2 TEORIATAUSTA

2.1 Aiempi empirinen tutkimus raiskausuutisoinnista

Aiempaa tutkimustietoa etsiessäni löysin monia samantapaisia tutkimuksia, joissa on tarkasteltu eri medioiden tapaa käsitellä raiskaustapauksia uutisoinnissaan, mutta ne ovat kaikki ulkomailla tuotettuja tutkimuksia tai suomalaisia pro gradu -tutkielmia. Suomessa on kyllä tutkittu suomalaista rikosuutisointia yleisellä tasolla, mutta tarkemmin raiskausuutisointia tarkastelevaa tutkimusta on todella heikosti saatavilla. Feministinen mediatutkija Anna Mäkelä teki saman huomion jo yli kaksikymmentä vuotta sitten, mutta siitä huolimatta olemme edelleen samassa tilanteessa (2000, 48).

Mäkelä on tutkinut Helsingin Sanomien raiskausuutisointia vuosilta 1996–1999 sekä Matti Ahteen ahdistelutapauksen käsittelyä suomalaisessa mediassa 2000-luvun alussa. Ensimmäinen mainittu tutkimus paljastaa, että raiskausuutisoinnissa nojataan stereotyyppioihin esittämällä tekijät ”normaaleista” miehistä poikkeavina ”väkivaltaisina himoraiskaajina” ja antamalla olettaa, että naiset voisivat välttyä tulemasta raiskatuiksi, jos eivät joisi itseään humalaan (Mäkelä 2000, 56, 58). Mäkelän mukaan tällaiset stereotyyppit estävät rakentavan keskustelun seksuaalisesta väkivallasta (Emt., 58).

Ahteen tapauksessa taas suomalaiset sanomalehdet tuomitsivat yksimielisesti ja eksplisiittisesti törkeän, ”todellisen” seksuaaliväkivallan, mutta asettuivat (vaikutusvaltaisen miespuolisen) tekijän puolelle ”lievemmissä” ahdistelutapauksissa (Mäkelä 2002, 65–66). Ahdistelun uhreja epäiltiin, keskustelu käännettiin ahdistelun määritelmän tarkkaan rajaamiseen ja työpaikka-ahdistelusta kertominen kehystettiin epärehelliseksi kostamiseksi: ”Logiikka on, että kun taputtelusta ja halailusta voi menettää paikkansa valtionyhtiön johtajana, syy on naisten, koska heidän esittämänsä ahdistelusyötökset otetaan aina vakavasti” (Emt., 68–71).

Ulkomaalainen journalismi, etenkin englantilainen iltapäiväjournalismi (tabloid journalism) vaikuttaa käsittelevän raiskauksia eri tavalla kuin suomalainen sanomalehtijournalismi, joten en välttämättä voi vetää suoraa johtopäätöksiä

ulkomaisista tutkimuksista omaan aineistooni. Ulkomainen empiirinen tutkimus kuitenkin tarjoaa vertailupohjaa minun löydöilleni.

Näyttää siltä, että ulkomaiseen iltapäiväjournalismiin mahtuu enemmän uhrien vähättelyä ja naisten sanan epäilyä kuin Helsingin Sanomiin, joka on hillitympi kielenkäytössään. Esimerkiksi englantilaisessa Daily Mail -julkaisussa uutisoitavan rikoksen syytä vieritetään usein naisuhrin harteille. Harvey Weinsteinin tapauksesta kertovissa uutisissa jopa ulkopuolisten naisten tekemisiä kyseenalaistetaan kysymällä, mikseivät he puhuneet tästä aiemmin ja mikseivät he puuttuneet tekijän käytökseen aiemmin. Samalla tekijän lähipiiriin kuuluvien miesten tekemisiä tai tekemättä jättämistä ei kyseenalaisteta. (Royal 2019, 220.)

2.2 Sukupuolittunut väkivalta uutisointi

Journalistin ohjeiden mukaisesti toimittajien tulee pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen, eli toisin sanoen pyrkiä objektiivisuuteen. Kuitenkin, Santosin ym. mukaan representaatio on riippuvainen kielen luomista merkityksistä, joten journalismi ei voi tarjota objektiivisia selostuksia aiheista ja heijastaa uskollisen neutraalisti todellisuutta (2021, 3). Santos ym. jatkaa, että kieli toimii performatiivisina tekoina sosiaalisissa konteksteissa, joita kehystävät tietyt valtasuhteet. Yhteiskuntien sosiaaliset kontekstit perustuvat yleistettyihin patriarkaalisiin rakenteisiin, jolloin jopa "objektiivisuuden perustuva" media on alttiimpi asettumaan tekijän puolelle seksuaalirikosuutisoinnissa. (Emt., 3.)

Tutkimus on esimerkiksi näyttänyt, että toimittajat käyttävät mieluummin passiivia, kun kirjoittavat miesten tekemästä väkivallasta, jonka uhrina on nainen (Frazer ja Miller 2009, 62–63). Lisäksi esimerkiksi Scarduzion ym. (2016, 6) ja Breen ym. (2017, 253) mukaan journalistisessa mediassa tavataan jättää pois sosiaalinen konteksti, kun kirjoitetaan parisuhdeväkivallasta. Sosiaalisen kontekstin ohittaminen näkyy muun muassa taipumuksena jättää huomiotta parisuhdeväkivallan taustalla olevat yhteiskunnalliset tekijät ja esiintyvyys sekä yhteiskunnan rooli parisuhdeväkivallan ehkäisyssä ja sen sijaan keskittyä suhteettoman paljon yksittäisiin tapausten

olosuhteisiin (Scarduzio ym. 2016, 6). Myös Santosin ym. mukaan toimittajat ”itsepintaisesti” valitsevat episodisen kehyyksen ja jättävät laajemmat valtarakenteet ja -suhteet mainitsematta seksuaaliväkivaltauutisoinnissa, mikä vaikuttaa siihen, miten yleisö käsittää sukupuolirooleja ja -identiteettejä, seksuaalisuutta ja sukupuolten eriarvoisuutta (2021, 5).

Satu Venäläinen siteeraa Carteria (1998, 233) kirjoittaessaan, että ”naisiin kohdistuva väkivalta on uutisarvoista erityisesti silloin, kun se on seksuaalista, uhrin kuolemaan johtavaa, kun tekijä on uhrille tuntematon mies ja kun se tapahtuu julkisella paikalla” (2013, 26). Ylipäätään naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta uutisoidaan harvoin verrattuna sen yleisyyteen ja vain silloin, kun tapaus ”erottuu äärimmäisyydessään” ja siihen liittyy raiskaus tai murha (Meloy ja Miller 2009, 31).

Parisuhdeväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, joka kohdistuu henkilön seurustelukumppaniin tai nykyiseen tai entiseen puolisoon. Perheväkivalta taas kohdistuu saman perheen jäseneseen. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, jonka tekijä ja kohde ovat tai ovat olleet keskenään läheisessä suhteessa ja joka voi kohdistua henkilön nykyiseen tai entiseen kumppaniin, lapseen, lähisukulaiseen tai muuhun läheiseen. (Bildjuschkin ym. 2020, 7.)

2.3 Raiskausmyytit

Olen tutkimuksessani kiinnostunut myös siitä, kierrätetäänkö aineistossa raiskausmyyttejä. Niillä tarkoitetaan ”raiskausrikoksia, niiden tekijöitä tai uhreja koskevia vakiintuneita uskomuksia, jotka tutkimusten mukaan eivät pidä paikkaansa, mutta joilla silti on suuri merkitys siihen, millaisena oikea raiskausrikos nähdään” (Kimpimäki 2020, 5). Raiskausmyytit ovat Santosin ym. mukaan juurtuneet syvälle yhteiskuntaan, ja ne normalisoituvat ja säilyvät kielen ja normijärjestelmän kautta (2021, 4). Raiskausmyytit ovat kriittinen osa seksuaaliväkivaltajournalismin tutkimusta, kun otetaan huomioon niiden kielen kautta normalisoituva luonne ja median diskursiivinen voima (Emt., 4).

Raiskausmyytteihin kuuluvat esimerkiksi uskomukset, joiden mukaan raiskaaja on yleensä uhrille tuntematon mies, raiskaukset tapahtuvat ulkona pimeään aikaan ja tekijä käyttää asetta, raiskaus aiheuttaa aina näkyviä vammoja, uhrin reagoivat raiskaukseen samalla tavalla sekä oikea raiskauksen uhri tekisi heti poliisille rikosilmoituksen (Kainulainen 2017).

Media on Kathryn Royalin mukaan keskeinen tiedon ja ymmärryksen lähde varsinkin niille, jotka eivät ole kokeneet hyväksikäyttöä. Toimittajilla on hänen mielestään siis ainutlaatuinen tilaisuus ”kouluttaa” lukijoitaan seksuaalisen väkivallan todellisuudesta ja heidän vastuullaan on pysäyttää myyttien kierrättäminen kouluttamalla yleisön lisäksi myös itseään (2019, 217). Tutkijat ovat kuitenkin sitä mieltä, että tiedotusvälineiden luomat kuvaukset seksuaalisesta väkivallasta ovat usein epätarkkoja ja sensaatiohakuja ja seksualisoivat hyväksikäytön uhreja, mikä korostaa tiedotusvälineiden aiheuttamaa vahinkoa (Royal 2019, 217).

3 MENETELMÄT JA AINEISTO

3.1 Aineisto

Aineistona käytän Helsingin Sanomien kotimaan osaston uutisia vuosilta 1991 ja 2018. Valitsin tutkimuskohteeksi Helsingin Sanomat, sillä se julkaistaan päivittäin, joten siitä saa tarpeeksi aineistoa. Helsingin Sanomilla on yksi laajimmista levikeistä Suomessa, joten siinä julkaistavat jutut tavoittavat suuren määrän ihmisiä ja näin jutuilla on näkyvämpi vaikutus yhteiskunnassa kuin pienemällä lehdellä.

Tutkittavat vuodet valikoituvat kahdesta syystä: ne ovat tarpeeksi kaukana toisistaan, että jotakin muutosta on mahdollisesti ehtinyt tapahtumaan sekä yhteiskunnassa että journalismissa. Niitä myös löytyi käyttämälläni hakusanoilla eniten tutkimusaiheeseen sopivia juttuja lähivuosiin verrattuna. Esimerkiksi ensin harkitsemaltani vuodelta 2021 löytyi vähemmän raiskausaiheisia kotimaan osaston juttuja kuin vuodelta 2018. Löysin lopulta 18 juttua vuodelta 1991 ja 25 juttua vuodelta 2018, eli yhteensä 43 raiskausaiheista juttua.

Vuoden 1991 jutuista viisi on uutis- ja kuvatoimisto STT:n toimittajien kirjoittamia uutisia, mutta koska ne on julkaistu Helsingin Sanomissa, otin ne mukaan aineistooni. Niiden sisältö ei oleellisesti eroa muusta aineistosta. STT:n uutiset ovat lyhyitä, yksittäisiin tapauksiin keskittyviä uutisia.

Käytin uutisten hakuun Helsingin Sanomien sivuilta löytyvää hakuominaisuutta, sillä sanomalehtien selaaminen osoittautui hyvin hitaaksi tavaksi hakea aineistoa juttujen vähäisen määrän takia. Käytin hakusanoja raiskaus*, raiskaa*, raiskata*, raiskauksen*, raiskasi*, raiskattu*, raiskaajan* ja raiskaaja* ja rajasin hakuvuoden lisäksi osastoksi kotimaan. Lisäksi vuoden 1991 uutisia etsiessä käytin hakusanaa väkisinmakaaminen. Vuonna 2018 raiskauksesta ei enää käytetty sanaa väkisinmakaaminen. Ne jutut, jotka eivät löytyneet edellä mainituilla hakusanoilla, eivät ole aineistossa mukana. Esimerkiksi alle 16-vuotiaiden lasten raiskauksista on puhuttu törkeänä seksuaalisena hyväksikäyttönä, joten aineistossani ei ole niitä käsitteleviä juttuja.

Jutut, joissa tapahtunut raiskaus tai raiskaus seksuaaliväkivallan muotona ei ole jutussa pääosassa, on jätetty pois tutkittavasta aineistosta. Pois jäivät jutut, joissa raiskaus on mainittu ohimennen yhdellä tai parilla lauseella, jotka koskivat valheellista raiskausilmoitusta (jutuissa ei käsitelty varsinaisia raiskauksia) ja jotka käsittelivät seksuaalirikoksesta epäillyn karkumatkaa Saksassa. Pois jätettyjä juttuja on alle kymmenen ja niitä on enemmän vuodelta 2018, sillä silloin uutisoitiin juuri valheellisesta raiskausilmoituksesta ja seksuaalirikoksesta epäillyn karkumatkasta.

Vuodelta 2018 löytyi seitsemän uutista enemmän kuin vuodelta 1991. Aineistosta löytyvät erot tutkittavien vuosien välillä voivat myös selittyä verkkojournalismin kasvulla ja vuosittaisella vaihtelulla sen sijaan, että selittyisivät pelkästään sillä, että seksuaalinen väkivalta olisi aiheena enemmän tapetilla kuin aiemmin.

On oletettavaa, ettei jokaista aineistoon valikoitunutta vuoden 2018 juttua ole julkaistu Helsingin Sanomien paperiversiossa ainakaan täysin samassa muodossa kuin missä se on julkaistu netissä juuri verkkojournalismin yleistymisen takia. Verkkojutuissa ei ole samalla tavalla merkkimäärän rajoituksia kuin lehteen menevissä jutuissa, joten ne saattavat olla pidempiä kuin lehdessä julkaistut versiot. Vuonna 1991 verkkojournalismi ei vielä ollut niin kehittynyttä jos edes olemassa, joten sen vuoden jutut on luultavasti julkaistu lehdessä ja myöhemmin kirjattu nettiin.

3.2 Menetelmänä diskurssianalyysi

Käytän aineistoni analysointiin kriittistä diskurssianalyysiä. Perustan analyysini löyhästi Norman Fairclough'n Media discourse -kirjassaan esittämiin ajatuksiin. Löyhällä tarkoitan sitä, että sovelsin hänen esittämiään ideoita diskurssianalyysistä minun tutkimukseeni sopivalla tavalla.

Diskurssilla Fairclough tarkoittaa puhutun tai kirjoitetun kielen käyttöä ja muun tyyppistä semioottista merkityksiä tuottavaa toimintaa, kuten visuaalisia kuvia ja ei-verbaalista viestintää (1995, 54). Keskityn kuitenkin tutkimuksessani yksinomaan kirjoitetun kielen käyttöön, sillä aineistooni kuuluvia juttuja ei juurikaan ole kuvitettu eikä juttujen oheen ole lisätty ääntä tai kuvaa.

Oleellista on, että Fairclough'n mukaan diskurssi voidaan nähdä "sekä ideologisten että kielellisten prosessien kenttänä" ja että näiden kahden prosessin välillä on suhde: erityisesti tekstien kielellisillä valinnoilla voi olla ideologinen merkitys (Emt., 25). Pyrin tutkimuksessani löytämään juurikin tietystä ideologiasta viestiviä kielellisiä valintoja ja liittämään ne diskursseihin. Käyn tutkimusta varten läpi jokaisen aineistoon valikoituneen jutun ja käsittelen analyysiosassa erityisesti juttujen otsikointia ja leipätekstejä. Kiinnitän myös huomiota siihen, millaisia aiheita jutut käsittelevät, mitä niissä painotetaan ja mitä ne taas jättävät käsittelemättä.

Diskurssianalyyssissä ollaan kiinnostuneita representaatiosta, eli kuinka tapahtumat ja niihin liittyvät ihmiset ja esineet esitetään. Yksi mahdollisesti ideologisesti merkittävä kielipiillinen valinta on tekijyyden ja vastuunkantajan häivyttäminen lauseesta esimerkiksi refleksiiviverbien käytön, nominaalistuksen tai passiivin käytön kautta (Emt., 25). Fairclough'n mukaan systemaattinen taipumus kirjoittaa uutisaiheista tavalla, joka jättää toimivallan ja vastuun määrittelemättä, voidaan nähdä ideologisena valintana (Emt., 26).

Tutkimusaiheeni kannalta relevantti esimerkki tästä on, kun toimittajat häivyttävät miehen tekijyyttä passiivilauseiden avulla seksuaaliväkivaltautisoinnissa (Frazer ja Miller 2009, 62–63). Fairclough sanookin, että mediatekstien representaatioiden voidaan sanoa toimivan ideologisesti siltä osin kuin ne myötävaikuttavat yhteiskunnallisten dominointi- ja riistosuhteiden – kuten tässä kontekstissa sukupuolten välisen epätasa-arvon – toistamiseen (1995, 44).

Fairclough'n mukaan kriittinen kielitiede korostaa sanastovalintojen roolia luokitteluprosesseissa: Esimerkiksi mediassa tapahtuvaa sukupuoleen perustuvaa syrjintää koskevassa tutkimuksessa voitaisiin pohtia, kuinka naisiin ja miehiin viittaavan sanaston erot yhdistävät ihmiset jo olemassa oleviin, ideologisesti voimakkaisiin luokittelujärjestelmiin. Edustetaanko esimerkiksi naisia systemaattisesti perherooleissaan vaimoina tai äiteinä? On hyödyllistä pohtia, millaisina osallistujina millaisissa prosesseissa naiset tai miehet pääsääntöisesti toimivat. (Emt., 27.)

Seksuaaliväkivaltautisoinnissa nainen on melkein poikkeuksetta uhri ja mies (epäilty) tekijä myös Helsingin Sanomien uutisissa. Lisäksi uhreja eli tässä tapauksessa naisia ja tyttöjä luokitellaan ihanteellisempiin ja vähemmän ihanteellisiin sen mukaan, millainen uhri on ja millaisissa olosuhteissa hän on joutunut rikoksen kohteeksi (Duggan 2018, 1).

Diskurssianalyysia tehdessä tulee tiedostaa, että ideologiset esitykset ovat yleensä implisiittisiä sen sijaan että olisivat eksplisiittisiä ja ne on upotettu kielenkäyttötapoihin, jotka ovat luonnollisia ja arkipäiväisiä toimittajille ja yleisölle. Ne ovat siis olettamuksia ja itsestäänselvyyksiä, joihin diskurssin johdonmukaisuus perustuu. (Fairclough 1995, 44–45.) Aineistossakaan ei luultavasti olla tarkoituksella haettu yhtä tiettyä ideologiaa, joten toimittajat eivät välttämättä tietoisesti esimerkiksi vahvista raiskausmyyttejä. He ovat saattaneet vain tottua tiettyyn puhetapaan.

Koen, että kriittinen diskurssianalyysi on tutkimukseeni sopiva menetelmä, sillä diskurssianalyysi tunnistaa kielenkäytön ja yhteiskunnan välisen suhteen. Kielenkäytön näkeminen sosiaalisena käytäntönä merkitsee sitä, että kieli nähdään sosiaalisesti ja historiallisesti muokkaantuvana toimintatapana, joka on dialektisessa suhteessa yhteiskuntaan. Fairclough tarkoittaa dialektisella suhteella sitä, että kieli on yhteiskunnallisesti muotoiltu, mutta myös yhteiskunnallisesti muokkaava. Kriittinen diskurssi tutkii näitä kielenkäytön kahden puolen välistä jännitystä sen sijaan, että valitsisi yksipuolisesti jommankumman puolen. (Emt., 54–55.)

Siis, yhteiskunta vaikuttaa raiskausutisointiin ja raiskausutisointi vaikuttaa takaisin yhteiskuntaan eikä pelkästään heijasta yhteiskunnan tapahtumia. Juuri sen takia koen, että aihetta on tärkeä tutkia. Toimittajien on tärkeä olla diskurssien luonnollisesta ja arkipäiväisestä luonteesta huolimatta tietoisia siitä, että heidän tuottamallaan journalismilla on vaikutus yhteiskuntaan.

4 ANALYYSI

Olen jakanut tutkittavan aineiston kahteen juttutyyppiin aiheen käsittelytavan ja laajuuden mukaan. Syy tälle on, että käsittelytapojen erilaisuus johtaa myös täysin erilaisten diskurssien löytymiseen juttutyypeistä 1 ja 2. Jaottelu myös paljastaa jotakin diskurssien yleisyydestä: koska aineistossa on selvästi enemmän tyyppin 1 juttuja, myös sen diskurssit ovat merkittävämmiin esillä Helsingin Sanomien raiskausaiheisissa jutuissa. Taulukko 3. havainnollistaa juttutyyppien määrien jakautumisen aineistossa. Kaikki aineistoon kuuluvat jutut molemmilta vuosilta sijoittuvat jompaankumpaan kategoriaan.

Juttutyyppin 1 jutut ovat yksittäistapauksiin keskittyviä pikku-uutisia. Ne käsittelevät raiskausta yksittäisenä tapauksena, eli ne eivät kontekstoi aihetta, kuvaile ilmiötä laajemmin tai kumoa raiskausmyyttejä. Uutisten kärkenä on epäilty seksuaalirikos tai seksuaalirikoksesta annettu tuomio ja kyseessä on yleensä suhteellisen lyhyt teksti. Suurin osa aineistosta on tätä tyyppiä. Viisi näistä on STT:n toimittajien kirjoittamia. STT:n ja Helsingin Sanomien juttujen välillä ei löydy merkittäviä eroja.

Juttutyyppin 2 jutut ovat pidempiä juttuja, jotka käsittelevät raiskauksia yleisesti osana laajempaa ilmiötä ja kontekstoivat aihetta, valistavat lukijaa ja syventyvät esimerkiksi raiskauslainsäädäntöön useamman haastateltavan kautta. Juttujen kärki ja aiheet vaihtelevat: osa kertoo ilmiöstä, eli käsittelee ja kontekstoi seksuaaliväkivaltaa ilmiönä ja osa kertoo lainsäädännöstä, eli käsittelee Suomen raiskauslainsäädäntöä. Lainsäädäntöä käsitellään usein kriittisestä näkökulmasta.

Taulukko 3. Juttutyyppien juttujen määrän jakautuminen aineistossa.

	1991 (yhteensä 18)	2018 (yhteensä 25)
Juttutyyppi 1	12	18
Juttutyyppi 2	6	7

Tutkittavista vuosista 1991 ja 2018 löytyi täysin samat diskurssit, joskin diskurssien sisällä on tapahtunut pieniä muutoksia vuoteen 2018 mennessä. Olen erotellut aineistosta väkivallan häivytydiskurssin, toiseuttamiskurssin, ideaaliuhridiskurssin, kritiikkidiskurssin ja valistusdiskurssin. Vuonna 1991 väkivallan häivytydiskurssi, toiseuttamiskurssi ja ideaaliuhridiskurssi löytyvät vain yksittäistapauksista kertovista pikku-uutisista (juttutyyppi 1) ja kritiikkidiskurssi ja valistusdiskurssi taas pidemmistä jutuista (juttutyyppi 2).

4.1 Diskurssit yksittäistapauksista kertovissa pikku-uutisissa

4.1.1 Väkivallan häivytydiskurssi

Väkivallan häivytydiskurssissa nimensä mukaisesti häivytetään tai vähätellään väkivaltaa ja suojellaan tekijöitä sanavalintojen ja lauserakenteiden avulla. On tutkittu, että kun on kyse miehen naiseen kohdistamasta väkivallasta, toimittajat päätyvät usein häivyttämään miehen aktiivista roolia väkivallanteossa passiivin käytöllä (Frazer ja Miller 2009, 62). Frazerin ja Millerin mukaan passiivin käyttö heijastelee kirjoittajan asenteita, kuten uskomusta raiskausmyytteihin ja vaikuttaa lukijan tulkintaan väkivallanteosta. Lukijat näkevät uhrin roolin rikoksessa keskeisempänä passiivilauseissa. (2009, 63.) Diskursseissa esiintyvät asenteet eivät välttämättä ole kirjoittajalle itsellekään tiedostettuja, joten esimerkiksi juuri raiskausmyytteihin uskomisen ja niiden toistaminen ei luultavasti ole tarkoituksellista (Fairclough 1995, 44–45).

Aineistossa nousi usein esiin lauserakenne, jossa aktiivisen toiminnan sijaan raiskaus on passiivisesti ”tapahtunut” tai ”sattunut”. Passiivin käyttö on yleistä varsinkin niissä uutisissa, jotka käsittelevät rikosepäilyä, mutta sitä käytetään myös tuomituista rikoksista kerrottaessa.

”Helsingin rikospoliisi pyytää yleisön apua selvittääkseen kahden naisen *väkisinmakaamisen* Kaisaniemenrannassa Helsingissä.” (7.2.1991)

”Tapaus *sattui* maanantaina 30. heinäkuuta Pieksämäellä.” (6.8.2018)

”Asianomistajana on alle 16-vuotias tyttö, joka oli kertonut vanhemmillensa *tulleensa raiskatuksi*.” (4.6.2018)

1.11.2018 julkaistun uutisen otsikko kuuluu näin: ”Miehet *noukkivat* nuoren päihtyneen naisen autoon ravintolan edestä – *saivat vankeutta* törkeästä raiskauksesta.” Otsikossa miehet ovat siis aktiivisia tekijöitä noukkiessaan uhrin autoonsa, mutta heidän tekemänsä väkivalta ilmenee epäsuorasti heidän saamansa vankeusrangaistuksen mainitsemisena, ikään kuin he olisivat saaneet autoon ”noukkimisen” takia vankeutta raiskauksesta. Jutussa toistuvat myös samankaltaiset passiivilauseet sekä ingressissä että leipätekstissä:

”Tuomion mukaan nainen *raiskattiin* useaan kertaan.” ”Tuomion mukaan nainen *raiskattiin* asunnossa useaan kertaan.”

Passiivin käytön lisäksi väkivallan häivytyksdiskurssiin kuuluvat toimittajien tekemät sanavalinnat. Kuten Anna Mäkelä (2000, 53) ja Satu Venäläinenkin (2013, 33) huomioivat tutkimuksissaan, myös tämän tutkielman aineistossa vältellään raiskaaja-sanana käyttöä. Sana toistui lähinnä vuoden 1991 uutisten otsikoissa, kun taas vuoden 2018 juttujen otsikoissa se ei esiinny kertaakaan. Raiskaajaan tai raiskauksesta epäiltyyn viitataan molempina vuosina useimmin sanalla mies. Jutuissa käytetään myös usein nimikkeitä tekijä, rikoksentekijä tai epäilty.

Eräissä vuoden 2018 uutisissa raiskaaminen tai väkivallan tekeminen korvataan muilla, vähemmän aggressiivisen kuuloisilla verbeillä ja uhri esitetään aktiivisena osallistujana väkivallantekoon sen sijaan, että hän olisi väkivallan kohde. Tällaiset ilmaukset representoivat raiskauksen seksuaaliväkivallan sijaan ennemminkin kahdenvälisenä seksinä:

”Toinen miehistä oli myös kuvannut puhelimellaan videon, kun toinen miehistä oli *sukupuolilyhteydessä uhrin kanssa.*” (1.11.2018)

”Sen jälkeen mies oli ollut *yhdynnässä naisen kanssa.*” (6.8.2018)

4.1.2 Toiseuttamiskurssi

Toiseuttamisella tarkoitan sitä, että kielen käytön avulla jaetaan jutuissa esiintyvät henkilöt ”meihin” ja ”muihin”. Erilaisuuden rakentaminen ja osoittaminen ovat keskeisiä toiseuttavan jaon tekemisessä (Ryynänen 2020, 332). Tämän tutkimuksen aineistossa se

näkyvä väkivallan tekijöiden esittämisenä pääosin aggressiivisina puskaraiskaajina ja rikollisina sen sijaan, että he olisivat ”tavallisia”, valtaväestöön kuuluvia ihmisiä, jotka voisivat kuulua kenen tahansa lähipiiriin.

Vuoden 1991 yksittäistapauksista kertovissa pikku-uutisissa kaikki tapaukset olivat niin sanottuja puskaraiskauksia, joissa tekijä on uhrille täysin tuntematon ihminen, joka hyökkää sattumanvaraisen uhrin kimppuun ja raiskaus tapahtuu usein jossakin muualla kuin uhrin tai tekijän kotona. Myös vuoden 2018 aineistosta suurin osa käsittelee tällaisia tapauksia. Tosiasiassa suurin osa raiskaajista kuuluu uhrin lähipiiriin ja on näin uhrille ennestään tuttu, kuten seurustelukumppani, puoliso tai perheenjäsen (Nettitukinainen; Kainulainen 2017). Vuosina 2006–2010 kolmannes kaikista tuomioon johtaneista raiskausrikoksista oli puolisojen tai seurustelukumppaneiden tekemiä ja vain kuudennesosa oli uhrille tuntemattomien tekemiä (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012).

Niissäkään uutisissa, joissa käsitellään lähisuhdeväkivaltatapausta, sanoja parisuhdeväkivalta, perheväkivalta tai lähisuhdeväkivalta ei eksplisiittisesti käytetä. Tapahtunutta ei myöskään aseteta kontekstiin esimerkiksi ilmiön yleisyyttä havainnollistavien tilastojen avulla tai kertaamalla lyhyesti, millaisia piirteitä esimerkiksi juuri parisuhdeväkivaltaan usein kuuluu.

Tekijän etnisyys tai kansalaisuus joko ilmoitetaan suoraan maahanmuuttaja- tai pakolaisstatuksen kera tai annetaan ymmärtää julkaisemalla tekijän nimen, josta etnisyyden voi päätellä:

”Mies oli tullut Suomeen vuonna 2015 Irakista. Hän on saanut Suomesta oleskeluluvan.” (24.4.2018)

Nimen julkaisemisessa on kuitenkin pientä epäjohtonmukaisuutta. Välillä samanlaisesta rikoksesta tuomitun nimi julkaistaan, välillä ei. Kantasuomalaisuutta ei nosteta eksplisiittisesti esiin samalla tavalla kuin esimerkiksi pakolaisuutta. Jutuista jää kuitenkin epäselväksi, että liittyykö tekijän etnisyys tai ulkomaalaistausta olennaisesti tehtyyn rikokseen.

Eri vuosien diskursseja erottaa erityisesti se, että useissa vuoden 1991 pikku-uutisissa mainitaan tekijän ammatti vankeustuomiosta uutisoimisen yhteydessä:

”Helsingin hovioikeus on alentanut useiden naisten raiskauksesta tuomitun jordanialaisen insinöörin Khaled Mohammed Ali Awadin rangaistusta yli vuodella.” (30.10.1991)

”Jyväskyläläinen 41-vuotias sekatyömies sai torstaina yhteensä yli neljän vuoden vankeustuomion Jyväskylän raastuvanoikeudessa useista rikoksista.” (18.10.1991)

Kahdessa tapauksessa tekijän status nostettiin otsikkoon asti: ”Ravintolan vahtimestarille puolitoista vuotta vankeutta raiskauksesta” (7.6.1991) ja ”Opiskelijalle vankeutta väkisinmakaamisesta” (24.2.1991). Liitin tavan toiseuttamiskurssiin, sillä tekijän ammatin julkaisemisesta ja etenkin otsikkoon nostamisesta voi syntyä mielikuva, että tekijän ammatilla olisi jotakin tekemistä rikoksen kanssa. Kuitenkin kuten tekijän etnisyyden kanssa, uutisista jää epäselväksi, että liittyykö tekijän ammatti olennaisesti tehtyyn rikokseen. Vuoteen 2018 mennessä tavasta on luovuttu.

4.1.3 Ideaalihridiskurssi

Sosiologi Nils Christie määritteli ideaalihuhrin käsitteen kirjassaan *The Ideal Victim* (1986). Ideaalihuhrin on henkilö tai ryhmä, joille rikoksen uhreiksi joutuessaan annetaan helpoimmin täysi ja legitiimi uhrin asema. Termi heijastelee siis sitä, että yhteiskunnassa suhtaudutaan eri tavoin erilaisiin uhriin ja heitä arvotetaan toistensa ylä- tai alapuolelle. Mitä ihanteellisempi uhri, sitä enemmän empatiaa hän luultavasti saa osakseen muilta ihmisiltä. Christien mukaan ideaalihuhrin on heikko, eli sairast, vanhat tai nuoret ihmiset sopivat erityisen hyvin ideaalihuhriksi. Lisäksi ideaalihuhrin oli rikoksen aikaan paikassa, missä olemisesta häntä ei mitenkään voida syyttää, kuten kadulla päiväsaikaan. Tekijä taas on paha ja tuntematon eikä hänellä ole henkilökohtaista suhdetta uhriin. (Duggan 2018, 1.)

Helsingin Sanomien pikku-uutisissa (juttutyyppi 1) uhri sopii usein joko osittain tai täysin Christien ideaalihuhrin käsitteeseen. Jutuissa pyritään myös perustelemaan, miksi tässä tapauksessa uhri on oikeutettu uhrin asemaan ja todistelemaan lukijalle, että uhri

todellakin on joutunut rikoksen kohteeksi sen sijaan, että valehtelisi kokemastaan rikoksesta tai olisi itse osittain syyllinen rikokseen.

Vuoden 1991 uutisissa uhreista käytetään toistuvasti tyttö-sanaa, mikä korostaa mielikuvaa nuoresta ja viattomasta uhrista. Tyttöys ja myös ideaaliuhrin käsitteeseen yhteensopiva vammaisuus nostetaan usein myös otsikoihin.

”Poliisi on pidättänyt Turussa miehen, jota epäillään viime lauantaina Vaasanpuistossa tapahtuneesta vammaisen naisen raiskauksesta. Mies oli samana päivänä tuntia aiemmin ahdistellut opiskelijatyttöä Turussa Humalistonkatu 15:n porraskäytävässä.” (6.9.1991)

”Tyttö oli auton kyydissä sunnuntain klo 22.30 ja maanantain klo 2.00 välisen ajan. Hänen muistikuvansa tapahtuneesta ovat huumauksen takia hämäriä.” (STT, 13.6.1991)

Uhrin muistikuvien hämäryyden selittäminen sillä, että tekijä on huumannut uhrin luultavasti hänen tahtonsa vastaisesti, pyrkii todistelemaan lukijalle, että uhri on todellakin joutunut tässä tapauksessa uhriksi. Uhrin muistikuvat olisivat voineet hämärtyä monista muistakin syistä, mutta tekijän aiheuttama huumaus on uhrin viattomuuden kannalta uskottavampi syy kuin esimerkiksi trauma.

Myös vuoden 2018 uutisissa painotetaan uhrin mahdollista haavoittuvaista asemaa, viattomuutta ja nuorta ikää sekä tekijän tuntemattomuutta niin otsikoissa kuin leipäteksteissä. Sen lisäksi, että uhrin päihtymystilaa ehdotetaan syyksi hänen puolustuskyvyttömyyteensä, sitä on käytetty laajalti myös uhrin syylistämiseen: raiskaus on usein niin viranomaisten, toimittajien kuin nettikeskustelijoidenkin toimesta käännetty naisen ”tarpeettoman riskinoton” syyksi (Kainulainen 2017; Royal 2019, 221). Monessa aineiston uutisessa painotetaan uhrin päihtynyttä tilaa, mutta ei suoraan väitetä päihtymyksen johtaneen raiskaukseen. Liittämällä päihtyneisyyden enemmän avuttomuuteen toimittaja voi edelleen esittää uhrin ihanteellisena uhrina:

Miehet noukkivat *nuoren päihtyneen* naisen autoon ravintolan edestä – saivat vankeutta törkeästä raiskauksesta (1.11.2018):

”Nainen ei ollut tuntenut miehiä entuudestaan.” ”Tuomion mukaan nainen oli avuttomassa ja puolustuskyvyttömässä tilassa päihtymyksen vuoksi.”

Christien ideaaliuhrin määritelmän mukaan uhrin tulee olla rikoksen aikaan paikassa, missä olemisesta häntä ei mitenkään voida syyttää, kuten kadulla päiväsaikaan. Helsingin Sanomissakin rikoksen sijoituessa johonkin paikkaan, missä uhrin ei välttämättä pitäisi olla (kuten tuntemattoman miehen kotiin), se pyritään selittämään parhain päin, jotta uhri voi säilyttää viattomuutensa lukijoiden silmissä.

”Tyttö kertoi menneensä miehen asunnolle, koska hän sääli tämän yksinäisyyttä.” (24.4.2018)

”Illanvietosta tytöt päätyivät lähistöllä asuneen 47-vuotiaan miehen asunnolle nukkumaan. Poliisi ei tässä vaiheessa halua kertoa yksityiskohtia siitä, miksi nuoret miehen asunnolle menivät.” (26.11.2018)

Vaikuttaa siltä, että kirjoittaja on ennakoinut, että lukija saattaa pohtia, miksi uhri on päätenyt vieraan miehen asunnolle nukkumaan lisätessään poliisin kommentin juttuun, sillä kommentti ei tarjoa tapahtuneesta yhtään lisätietoa. Poliisin haluttomuus avata yksityiskohtia herättää kysymyksen, että eivätkö tytöt olisi enää täysin viattomia, ”ideaaleja” uhreja, jos olisivat menneet omasta tahdostaan miehen asunnolle.

30-vuotias mies tuomittiin vankeuteen 14-vuotiaan tytön raiskauksesta – tarjosi ennen tekoa uhrille kannabista (24.4.2018):

”Tytön kertomusta tukee tapahtumapäivänä laadittu lääkärinlausunto, jonka mukaan hänessä havaittiin merkkejä seksuaalisesta väkivallasta. Tytön immenkalvo oli rikkoutunut.”

Sen lisäksi, että uutisessa painotetaan uhrin hyvin nuorta ikää ja haavoittuvaista tilaa, siinä paljastetaan uhrin erittäin henkilökohtaisia terveystietoja. Terveystietojen paljastaminen sen sijaan, että vain todettaisiin lääkärinlausunnon tukevan uhrin kertomaa, vaikuttaa uhrin uskottavuuden todistelulta. Olisiko se muussa tapauksessa lukijalle oleellinen tieto?

Kaikissa aineiston jutuissa – myös pidemmissä – uhri on nainen ja tekijä on mies. Tämän voidaan nähdä sopivan Christien ideaaliuhrin määritelmään niin, koska mies on

keskimääräisesti fyysisesti naista voimakkaampi. Venäläisen mukaan maskuliinisuuteen ”sisältyy oletus potentiaalisesta väkivallan tekijyydestä”, jolloin sitä on hankala sovittaa rikosuutisoinnissa yhteen ”kulttuurisesti voimattomuutta merkitsevän uhriuden kanssa” (2013, 36). Nainen voidaan siis nähdä jo sukupuolensa puolesta heikompana osapuolena, eli ihanteellisempana uhrina. Vaikka seksuaaliväkivalta onkin vahvasti sukupuolittunut ilmiö, todellisuudessa myös miehet voivat olla seksuaaliväkivallan uhreja ja naiset tekijöitä.

4.2 Diskurssit pidemmissä jutuissa

Kritiikkidiskurssi ja valistusdiskurssi määrittävät pidempiä juttuja (juttutyyppejä 2). Niissä pyritään valistamaan lukijaa yhteiskunnan epäkohdista ja seksuaaliväkivallasta ilmiönä, eli journalismin asema ”vallan vahtikoirana” nousee niissä paremmin esiin. Jutuissa pyritään purkamaan raiskausmyyttejä ja esittämään seksuaaliväkivalta todennukaisemmin toisin kuin yksittäisissä pikku-uutisissa pyritään. Pidemmistä jutuista löytyvät diskurssit ovat tiiviissä yhteydessä toisiinsa, sillä usein valistusdiskurssissa esiintyvät arvot, kuten tasa-arvo ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus antavat suuntaa ja perusteluja kritiikkidiskurssin esittämälle kritiikille.

4.2.1 Kritiikkidiskurssi

Jutuissa ilmenevä kritiikki suuntautuu erityisesti Suomen lainsäädäntöä, poliisia ja tuomioistuimia kohtaan, ei niinkään yksittäisiä kansalaisia, kansalaisryhmiä tai esimerkiksi naisvihamielisiä asenteita tai raiskauskulttuuria vastaan. Aineistossa kritiikin pohjana käytetään usein jotakin kansalaisia erityisesti puhututtanutta yksittäistapausta, mutta niiden avulla kritiikki johdetaan yleisemmällekin tasolle – usein esimerkiksi koko Suomen raiskauslainsäädäntöön. Kritiikkiä on usein esittämässä jokin asiantuntijataho. Myös toimittajien esittämät näkemykset perustetaan asiantuntijoiden näkemyksille.

Raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin Suomessa vuonna 1994. Aihe on esillä kriittisessä valossa jo vuoden 1991 jutuissa, joissa silloista nykyistä lainsäädäntöä pidetään riittämättömänä. Aiheeseen otetaan kantaa jopa ironiseen sävyyn:

”Kun joku väkivalloin tunkeutuu johonkin, se on raiskaus. Ei kuitenkaan aina. Suomen lainsäädännön mukaan raiskausta ei voi tapahtua avioliitossa.” (15.1.1991)

Suomalaiselle lainsäädännölle nähtiin muuttamisen tarvetta muutenkin kuin avioliitossa tapahtuvien raiskausten kriminalisoinnin osalta. Lainsäädäntö esitetään erityisesti naisten ja lasten aseman kannalta ongelmalliseksi:

”Jos KKO:n päätös sotii kansalaisten oikeustajua vastaan, vika ei ole KKO:ssa vaan laissa.” (25.10.1991)

”Koska naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei Suomessa ole pidetty yhteiskunnallisena ongelmana, vastuu ongelmasta on tasa-arvoministeri Elisabeth Rehnin mukaan jäänyt vain muutamille ammattiauttajille.” (26.11.1991)

Vuonna 2018 Suomen lainsäädäntö, poliisi ja tuomioistuimien päätökset ovat edelleenkin kritiikin kohteena, mutta suostumuksesta on tullut diskurssia määrittävä termi. Rikosoikeuden professorit ja tutkijat ovat useassa jutussa auktoriteettiasemassa. Suomi esitetään muusta Euroopasta ja varsinkin pohjoismaista jälkeen jääneenä maana, jonka raiskauslainsäädäntö on auttamattomasti vanhentunut eikä vastaa kansalaisten oikeudentajua. Vertailu muihin pohjoismaihin toisaalta rakentaa kontekstia aiheelle mutta toisaalta myös asettaa painetta suomen lainsäätäjiä ja samalla (äänioikeutettuja) kansalaisia kohtaan:

”Millaisen rangaistuksen saa mies, joka on yhdynnässä naisen kanssa ilman naisen vapaaehtoista suostumusta? Oikea vastaus: sakot, kunhan vain osaa pelata kavereiden kanssa korttinsa oikein.” (23.7.2018)

”Suomessa on viime aikoina käyty vilkasta keskustelua siitä, pitäisikö raiskausta koskevia säännöksiä muuttaa niin, että olennaista olisi suostumuksen puute eikä väkivalta tai sen uhka. Ruotsissa vastaava muutos tuli voimaan heinäkuun alussa.” (9.7.2018)”

”Meillä suhtautuminen seksuaalirikoksiin on esimerkiksi Ruotsiin ja Norjaan verrattuna lievempää”, VKSV toteaa.” (21.5.2018)

”Oikeusoppineiden mielestä kymmenvuotiaan tytön tapauksen tulkitseminen raiskauksen sijaan seksuaaliseksi hyväksikäytöksi kertoo osaltaan siitä, että seksuaalirikoksia koskeva laki vaatii kipeästi muutoksia.” (3.5.2018)

4.2.2 Valistuskurssi

Valistuskurssi eroaa juttutyypin 1 diskursseista niin, että jutuissa pyritään kumoamaan raiskausmyyttejä, eli yleisiä harhaluuloja liittyen seksuaaliväkivaltaan. Seksuaaliväkivalta representoidaan siis todennäköisemmin kuin juttutyypin 1 diskursseissa. Esimerkiksi, kuten kirjoitin analyysin kohdassa 4.1.2, toiseuttamiskurssiin kuuluu puskaraiskauksien korostaminen ja esimerkiksi parisuhteessa tai työsuhteessa tapahtuva väkivalta jää käsittelemättä, vaikka se onkin todellisuudessa yleisempää kuin puskaraiskaukset. Valistuskurssissa taas tunnustetaan piiloon jäävä väkivalta ja tuodaan se esiin:

”Erikoistutkija Hannele Varsa tasa-arvovaltuutetun toimistosta kertoo, että työpaikka-ahdistelu on meillä vielä pitkälti piilossa.” (25.11.1991)

”Ongelman salaamisen vuoksi tilastoissakin näkyy jaoston mukaan vain jäävuoren huippu: jos uhri ja väkivallan tekijä tuntevat toisensa, sitä epätodennäköisemmin siitä ilmoitetaan viranomaiselle.” (26.11.1991)

”Suomessa valtaosassa tapauksista epäilty ja uhri tuntevat toisensa ainakin jollain tasolla.” (9.7.2018)

Valistuskurssissa korostetaan arvoja, kuten toisten kunnioittaminen, uhrien suojeleminen, tasa-arvo ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Suostumus nousee vuoden 2018 aineistossa nousee kritiikkidiskurssin tapaan diskurssia määrittäväksi termiksi ja se kytkeytyy usein lainsäädännön kritiikkiin. Lukijoita valistetaan siitä, ettei raiskaukseen välttämättä liity muuta väkivaltaa:

”Eduskunnan naisverkosto esittää lakialoitteessaan raiskauksen määritelmän muuttamista niin, että olennaista olisi suostumuksen puuttuminen. Nykyinen laki lähtee siitä, että raiskaus edellyttää väkivaltaa tai sillä uhkaamista.” (3.5.2018)

”Tosiasiassa raiskaaja haluaa jäljitellä todellista, rakkaussuhteeseen perustuvaa yhdyntää.” (9.7.2018)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Määrittelin analyysin pohjalta aineistosta viisi eri diskurssia: väkivallan häivytydiskurssin, ideaaliuhridiskurssin, toiseuttamiskurssin, kritiikkidiskurssin ja valistusdiskurssin. Kolme ensimmäistä löytyivät juttutyypin 1 yksittäistapauksiin keskittyvistä uutisista ja loput kaksi juttutyypin 2 pidemmistä jutuista. Väkivallan häivytydiskurssi, toiseuttamiskurssi ja ideaaliuhridiskurssi esiintyivät aineistossa erityisen usein, sillä juttutyypin 1 uutiset muodostavat valtaosan aineistosta. Erityisesti väkivallan häivytydiskurssiin kuuluvaa, väkivallan tekijää piiloon jättävää passiivien käyttöä oli juttutyypin 1 uutisissa monesti.

Juttutyypistä 1 löytyvät diskurssit luovat yhdessä tietynlaista kuvaa raiskauksista, tekijöistä ja uhreista. Yksinomaan niitä lukemalla lukijalle syntyisi kuva, jossa tekijä on lähes aina uhrille tuntematon, illan hämärässä lymyilevä puskaraiskaaja ja uhri taas on nuori tyttö tai nainen, joka on juonut liikaa alkoholia ja asettanut näin itsensä vaaraan. Uutisissa ei eksplisiittisesti syyllistetty uhreja päihteiden käytöstä, mutta sen osuutta rikoksissa painotettiin esimerkiksi nostamalla uhrin päihtymystila otsikkoon. Juttutyypin 2 kuuluvissa kritiikkidiskurssissa ja valistusdiskurssissa taas peräänkuulutetaan lainsäätäjien ja viranomaisten vastuuta ja representoidaan raiskaukset väkivaltana, jota myös ”tavalliset” ihmiset tekevät läheisilleen ja joka ei edellytä tilanteessa muuta fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa ollakseen oikea raiskaus.

Analyysin pohjalta voidaan todeta, että Helsingin Sanomien raiskaus uutisointi ei ole yhteiskunnan muutoksesta huolimatta merkittävästi muuttunut tarkasteluvälillä 1991–2018. Samat diskurssit löytyvät edelleen vuodelta 2018 kuin vuodelta 1991, eli raiskausrikosten esitystavat ovat pysyneet huomattavan muuttumattomina. Oikeastaan juttutyypin 1 ja 2 diskurssit luovat toisiinsa verrattuna erilaisemmat kuvaukset raiskausrikoksista, tekijöistä ja uhreista kuin tutkittavat vuodet 1991 ja 2018 verrattuna toisiinsa.

Joitakin pienehköjä diskurssien sisäisiä eroavaisuuksia aineistosta kuitenkin löytyy: vuonna 2018 tekijän ammattia ei enää liitetä raiskaus uutisointiin, Suomen

raiskauslainsäädäntö on avoimemman kritiikin kohteena, uutisissa käsitellään muutamassa tapauksessa muitakin kuin puskaraiskauksia ja suostumuksen käsite on noussut määrittävämpään asemaan lakikritiikissä. Lisäksi muihin huomioihin nähden hieman nurinkurisesti otsikoinnissa vältellään raiskaaja-sanankäyttöä ja raiskaus representoidaan kahdesti seksinä väkivallan sijaan toisin kuin vuonna 1991. Raiskaaja-sanankäytön puuttuminen vuoden 2018 uutisten otsikoista luultavasti tosin johtuu siitä, että suurin osa niistä käsittelee rikosepäilyä, jolloin raiskaaja-sanaa ei vielä voida käyttää.

Kuitenkin myös molempien vuosien uutisten ja pidempien juttujen, joissa käsiteltiin tuomioon johtaneita raiskauksia, leipäteksteissä käytettiin enemmän mies- tai tekijä-sanoja. Satu Venäläinen on tutkinut iltapäivälehtien uutisointia ja hän pani merkille saman asian: myöskään hänen tutkimissaan jutuissa tekijöitä ei kutsuttu ”väkivaltaisen toimintansa mukaisesti” raiskaajiksi. Hänen mukaansa raiskaaja-termin käyttö neutraalimman tekijä-termin sijaan tarkoittaisi, että seksuaalinen väkivalta määrittäisi tekijän identiteettiä ja korostaisi teon rikosluonnetta. Toisaalta raiskaaja-sanakaan ei ole täysin ongelmaton. Sen käyttäminen voisi Venäläisen mukaan olla toiseuttavaakin toimintaa ja häivyttäisi tekijän sukupuolen: ”Termi ei kuitenkaan tuo tekijän sukupuolta eksplisiittisesti ilmi, minkä lisäksi se kiinnittää seksuaalisen väkivallan pikemminkin ’rikollisiin’ kuin ’tavallisiin’ miehiin.” (2013, 53.)

Halusin myös kiinnittää tutkimuksessani huomiota siihen, kierrätetäänkö vai kumotaanko aineistossa raiskausmyyttejä. Analyysin myötä tulin johtopäätökseen, että erityisesti juttutyyppin 1 uutiset vahvistavat kolmea raiskausmyyttiä. Vahvistava vaikutus syntyy uutisoitavien aiheiden yksipuoleisuudesta ja kontekstoinnin puutteesta. Kaikissa vuoden 1991 ja useimmissa vuoden 2018 uutisissa puhutaan uhrille kokonaan tuntemattomasta raiskaajasta, raiskaaja on jutuissa aina mies ja uhri on aina nainen ja raiskaus representoidaan vuonna 2018 kahdesti molemminpuolisena seksinä tekijän uhriin kohdistaman väkivallan sijaan.

Raiskausuutisoinnin rajoittuminen lähestulkoon pelkkiin puskaraiskaustapauksiin liittyy toiseuttamisdiskurssiin. Se on erittäin näkyvä raiskausmyytti tutkimukseni aineistossa ja samalla merkittävin epäsuhta todellisuuden ja löytämieni diskurssien välillä: miksi

lähisuhdeväkivalta on niin piilossa uutisoinnissa, vaikka se on paljon yleisempi ilmiö kuin puskaraiskaukset? Kuten on todettu, todellisuudessa suurin osa raiskaajista on uhrille ennestään tuttu, kuten seurustelukumppani, puoliso tai perheenjäsen (Nettitukinainen; Kainulainen 2017). Onko syynä juuri pari- ja lähisuhdeväkivaltatapauksen yleisyys, jonka takia ne eivät ylitä uutiskynnystä samalla tavalla kuin harvinaisemmat puskaraiskaustapaukset? Esimerkiksi naisten tekemä väkivalta nähdään uutisarvoisempana kuin miesten tekemä väkivalta juurikin sen harvinaisuuden takia (Venäläinen 2013, 35).

Viestinnän asiantuntijan Laura Kärpän mukaan puskaraiskausten painottaminen johtaa harhaanjohtavaan kuvaan niiden yleisyydestä: ”Vaikka Suomessa niin sanotut puskaraiskaukset ovat hyvin harvinaisia, uutisoinnista syntyy harha siitä, että tämänkaltaiset tapahtumat ovat todennäköisiä.” Uutisoinnin tuottama todennäköisysharha taas aiheuttaa naisille pelkoa joutua sellaisen uhriksi. (2018, 35.)

Kuten teoriataustassa kuvasin, aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että uutisoinnissa keskitytään yksittäistapausten kuvailuun sen sijaan, että asetettaisiin väkivallanteko laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin ja tuotaisiin esille valtarakenteet ilmiön takana (Scarduzio ym. 2016, 6; Bree ym. 2017, 253; Santos ym. 2021, 5). Lukijalle voisi kuitenkin olla hyödyllisempää oman ymmärryksensä ja turvallisuutensa kannalta saada myös taustoitusta aiheeseen sen sijaan, että kuulee pelkät yksityiskohdat yksittäisestä tapauksesta. Siis, parisuhdeväkivaltatapauksia voitaisiin taustoittaa parisuhdeväkivallan yleisyydellä ja muodoilla, jotta lukija voi mahdollisesti tunnistaa sitä paremmin. Puskaraiskaustapauksien uutisoinnin määrän voisi taas mahdollisesti tasapainottaa vastaamaan todellisuutta: enemmän lähisuhdeväkivaltatapauksia, vähemmän puskaraiskaustapauksia. Tätä kautta uutisissa olisi monipuolisemmin ”tavallisia” uhreja ja tekijöitä tasapainottamassa toiseutettuja puskaraiskaajia ja ideaaliuhreja.

Myös Gearingin mukaan olisi rakentavampaa asettaa väkivaltatapaukset nykypäivän yhteiskunnalliseen kontekstiin sen sijaan, että ne esitettäisiin eristettyinä ja mahdollisesti tarpeettomina tarinoina (2019, 59). Gearing käsittelee artikkelissaan lasten seksuaalista hyväksikäyttöä, mutta mielestäni hänen näkemyksensä voidaan

yleistää koskemaan myös kaikkea seksuaaliväkivaltaan liittyvää uutisointia. Hän listaa kolme tapaa, joilla hyväksikäyttötapauksista uutisoiminen hyödyttää yhteiskuntaa: ensinnäkin, uutisointi herättelee yleisöä ja lainsäätäjiä tarpeesta parantaa uhrinsuojelustrategioita ja -lakeja. Toiseksi, se lisää yleisön tietoisuutta rikoksen vakavuudesta ja yleisyydestä. Kolmanneksi, se antaa tunnustusta uhrien kokemuksille. (Emt., 59.)

Erytisesti ideaaliuhridiskurssiin liittyen tutkimukseni aineisto muodostaa hyvin yksitoikkoisen kuvan raiskausrikosten tekijöiden ja uhrien profiileista. Yksitoikkoisuus vahvistaa seksuaaliseen väkivaltaan liittyvää myyttiä siitä, että uhrin ovat aina tyttöjä ja naisia ja tekijät ovat aina miehiä. Myös miehet ja pojat joutuvat seksuaaliväkivallan uhreiksi, mutta siitä vaietaan laajalti, minkä takia se tulee todennäköisesti harvemmin nähdyksi ja tunnistetuksi (Nettitukinainen). Nettitukinainen mukaan vaarana on, että pojat ja miehet jäävät yksin kokemustensa kanssa. Meloy'n ja Millerin mukaan media määrittelee, mitä pidämme sosiaalisina ongelmina, mitä määrittelemme hyväksi tai huonoksi ja hyväksyttäväksi tai ei-hyväksyttäväksi ja kenet luokittelemme rikollisiksi tai "oikeiksi" uhreiksi (2009, 29). Medialla olisi siis mahdollisuus normalisoida poika- ja miesuhrit seksuaalisesta väkivallasta puhuessa julkaisemalla uutisia, joissa uhrina on mies tai poika.

Kolmas aineistossa esiintyvä raiskausmyytti liittyy väkivallan häivytyksdiskurssiin ja antaa olettaa, että raiskaus olisi kahdenvälistä seksiä. Todellisuudessa se on "äärimmäinen vallankäytön ja väkivallan muoto, jonka seuraukset uhrin kannalta ovat vakavat ja kauaskantoiset", eikä sitä tulisi mieltää seksiksi (Nettitukinainen). Siksi ilmaukset, kuten aineistossa esiintyvät "yhdyntäessä naisen kanssa" ja "sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa" luovat mahdollisesti hieman harhaanjohtavan kuvan raiskauksen luonteesta. Royalin mukaan seksuaalisen väkivallan täsmällinen ja totuudenmukainen nimeäminen on tärkeää, sillä muunlaisen kielen on todettu vähättelevän käsiteltävää väkivaltaa ja voi estää naisia tunnistamasta kokemuksiaan seksuaaliseksi väkivallaksi (2019, 228).

Kyseessä on laadullinen tutkimus, joten tutkimusetiikan kannalta on huomioitava esimerkiksi minun roolini tutkielman teossa. Analyysin myötä löytämäni ja

määrittelemäni diskurssit ovat minun oman tulkintani tuloksia, joihin omat ennakkoletukseni ja maailmankuvani heijastuvat. Toinen tutkija voisi tulkita aineistoa eri näkökulmasta ja mahdollisesti löytää täysin eri diskurssit ja määritellä ne eri tavoin. Myös aineiston rajallisuus tulee ottaa huomioon: tässä tutkimuksessa tutkitaan vain 43 raiskausaiheista juttua yhdestä sanomalehdestä ja vain niitä, jotka löytyivät tiettyjä hakusanoja käyttämällä. Suurempi (tai pienempi) otos tai sellainen otos, jossa on mukana juttuja, jotka eivät päätyneet minun tutkimukseeni, voisivat tuottaa hyvin erilaisia tuloksia. Analyysin tuloksia ei siis voi yleistää tarkistamatta käyttämäni aineiston ulkopuolelle. Aineisto on edelleen saatavilla samassa muodossa kuin missä se oli tehdessäni tutkimuksen, joten tutkimus on toistettavissa.

Tutkimukseni aihetta olisi mahdollista tutkia lisää paristakin eri näkökulmasta. Tuloksissa kiinnostaa erityisesti se, että miksei jutuissa esiintyvissä diskursseissa ilmene enempää muutoksia vaan samat diskurssit toistuvat edelleen vuonna 2018 kuin 1991. Onko rikosjournalismi hitaasti muuttuvaa? Lisäksi kysymykseksi jää, miksi pari- ja lähisuhdeväkivaltaa ei juurikaan käsitellä aineistossa ja miksi puskaraiskausjutut ajavat niiden edelle, vaikka on todennäköisempää joutua oman läheisen kuin täysin tuntemattoman henkilön raiskaamaksi. Ilmiön harvinaisuus ja uutiskriteerit voivat olla osa selitystä, mutta mitä muuta sen takana voisi olla? Voisiko syynä kenties olla toimittajien tiedonpuute tai rikosjournalismin käytännöt?

Ainakin paine tuottaa lukijoita herkästi houkuttelevia tarinoita voi ylittää usein eettiset huolenaiheet siitä, miten tarinoita kerätään tai käytetään journalismissa. Lisäksi varsinkin aika on toimittajalle tärkeä resurssi, ja sitä on usein hyvin vähän jutun valmiiksi saamiseksi. (Frost 2019, 14–15.) Voi siis olla, että toimittajilla ei yksinkertaisesti ole aikaa perehtyä aiheeseen niin paljon, että tulisivat ajatelleeksi aiheiden epäsuhtaa uutisoinnissa tai voisivat pohtia, onko uutisointi linjassa yhteiskunnan kehityksen kanssa. Aihe vaatii kuitenkin lisää tutkimusta, ennen kuin voidaan esittää täsmällisiä ja kattavia tulkintoja.

LÄHTEET

- Bildjuschkin, Katriina, Helena Ewalds, Johanna Hietämäki, Hanna Kettunen, Tanja Koivula, Jukka Mäkelä, Suvi Nipuli, Martta October, Joonas Peltonen ja Reetta Siukola. 2020. "Väkivaltakäsitteiden sanasto." *Työpaperi*, 1/2020.
- Bree, Michelle Dunne, Patricia Easteal, Kate Holland, Georgina Sutherland ja Cathy Vaughan. 2017. "Exploring Australian journalism discursive practices in reporting rape: The pitiful predator and the silent victim." *Discourse & Communication*, 11(3): 241–258. <https://doi.org/10.1177/1750481317697858>
- Carter, Cynthia. 1998. "When the 'extraordinary' becomes 'ordinary'." Teoksessa *News, gender and power*. Toimittanut Carter, Cynthia; Branston, Gill & Allan, Stuart, 219–232. Lontoo: Routledge.
- Danielsson, Petri ja Matti Näsi. 2019. "Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia." *Katsauksia*, 35/2019.
- Duggan, Marian. 2018. "Introduction." Teoksessa *Revisiting the 'Ideal Victim': Developments in Critical Victimology*. Toimittanut Marian Duggan, 1–10. Bristol: Policy Press.
- Fairclough, Norman. 1995. *Media discourse*. Lontoo: Arnold.
- Frazer, Alexandra K. ja Michelle D. Miller. 2009. "Double standards in sentence structure – Passive voice in narratives describing domestic violence." *Journal of Language and Social Psychology*, 28(1): 62–71. <https://doi.org/10.1177/0261927X08325883>
- Frost, Chris. 2019. "Journalism standards on the job." Teoksessa *Ethical reporting of sensitive topics*. Toimittanut Ann Luce, 11–25. Abingdon: Routledge.
- Gearing, Amanda. 2019. "Reporting child sexual abuse." Teoksessa *Ethical reporting of sensitive topics*. Toimittanut Ann Luce, 49–69. Abingdon: Routledge.
- Hazard, Kaarina. 2018. "Esilukijalta." Teoksessa *Tästä saa puhua!* Toimittanut Maaret Launis ja työryhmä, 13–15. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Julkisen sanan neuvosto. "Journalistin ohjeet". Viitattu 30.3.2022. https://www.isn.fi/journalistin_ohjeet/

- Kainulainen, Heini. 2017. "Raiskaus – myyttejä ja todellisuutta." Teoksessa *Sukupuolistunut väkivalta – Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Toimittanut Johanna Niemi, Heini Kainulainen ja Päivi Honkatukia. Tampere: Vastapaino.
- Kimpimäki, Minna. 2020. "Näyttö raiskausrikoksissa: vapaaehtoisesti vai vastoin tahtoa." *Edilex*, 2020/30: 1–16.
- Kivivuori, Janne. 2004. "Rikosuutisoinnin seuraamisen yhteys nuorten rikoskäyttäytymiseen." *Tiedotustutkimus*. 27:4–5: 77–92.
<https://doi.org/10.23983/mv.62414>
- Kärppä, Laura. 2018. "Huorittelua, kourimista ja satunnaisia puskaraiskauksia: seksuaalinen väkivalta tuntemattoman tekijän toimesta." Teoksessa *Tästä saa puhua!* Toimittanut Maaret Launis ja työryhmä, 30–38. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Lappi-Seppälä, Tapio ja Janne Kivivuori. 2017. "Rikollisuustilanne 2016 – Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa." *Katsauksia*, 22/2017.
- Launis, Maaret. 2018. "Johdanto." Teoksessa *Tästä saa puhua!* Toimittanut Maaret Launis ja työryhmä, 7–12. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Meloy, Michelle ja Susan Miller. 2009. "Words that wound: Print media's presentation of gendered violence." Teoksessa *Women, violence and the media – Readings in feminist criminology*. Toimittanut Drew Humphries, 29–56. Boston: Northeastern University Press.
- Mäkelä, Anna. 2000. "Kun sivistyksen pidäkkeet murtuvat." *Media & Viestintä*, 23(4): 48–61. <https://doi.org/10.23983/mv.61516>
- Mäkelä, Anna. 2002. "Käpälöinnin jälkiä." *Media & Viestintä*, 25(1): 64–72.
- Nettitukinainen. "Myyttejä seksuaalisesta kaltoinkohtelusta." Viitattu 27.3.2022.
<https://www.nettitukinainen.fi/materiaalipankki/tietoa-ja-lukemista/myytteja-seksuaalisesta-kaltoinkohtelusta>
- Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2012. "Selvityksiä raiskausrikoksista." *Selvityksiä ja ohjeita*, 13/2012.
- Ollus, Natalia, Maiju Tanskanen, Päivi Honkatukia ja Heini Kainulainen. 2019. "Sukupuolistunut vihapuhe, seksuaalinen häirintä ja risteävät yhteiskunnalliset erot." Teoksessa *Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon – Analyysseja tasa-*

- arvobarometrissa 2017*. Toimittanut Mia Teräsaho ja Johanna Närvi, 32–56. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Royal, Kathryn. 2019. "Journalist guidelines and media reporting in the wake of #metoo." Teoksessa *#MeToo and the politics of social change*. Toimittanut Bianca Fileborn ja Rachel Loney-Howes, 217–234. Cham: Springer International Publishing AG.
- Ryynänen, Sanna. 2020. "Puhummeko nyt rasismista?" *Media & viestintä*, 43(2020): 326–344. <https://doi.org/10.23983/mv.100619>
- Santos, Sofia Jose, Julia Garraio, Alexandre de Sousa Carvalho ja Ines Amaral. 2021. "A space to resist rape myths? Journalism, patriarchy and sexual violence." *European journal of women's studies*, 11/2021: 1–18. <https://doi.org/10.1177/13505068211048465>
- Scarduzio, Jennifer, Kellie Carlyle, Kate Lockwood Harris ja Matthew Savage. 2016. "'Maybe She Was Provoked': Exploring Gender Stereotypes About Male and Female Perpetrators of Intimate Partner Violence." *Violence Against Women*, 23(1): 1–25. <https://doi.org/10.1177/1077801216636240>
- Seppänen, Janne ja Esa Väliaverronen. 2012. *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. "Tasa-arvon edistysaskelia." Päivitetty 25.1.2022. Viitattu 27.3.2022. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/lait-ja-politiikka/tasa-arvon-edistysaskeleita>
- Tilastokeskus. "Rikos- ja pakkokeinotilasto." Suomen virallinen tilasto. Viitattu: 9.3.2022.
- Venäläinen, Satu. 2013. "Väkivallan sukupuoli iltapäivälehdissä." *Media & viestintä*, 36(2013): 23–39. <https://doi.org/10.23983/mv.62266>

LIITE 1: AINEISTO

Työpaikalla ahdistelu menee harvoin oikeuteen – Häirinnästä kärsivä pakenee sairaslomalle tai lähtee 25.11.1991

Hämeenlinnan poliisi etsii raiskaajaa 18.8.1991

Avioliitossa tapahtuva raiskaus mietitytti eduskuntaa 15.5.1991

Amnesty julkisti raportin naisiin kohdistuvista ihmisoikeusloukkauksista – Raiskaus on tehokas kidutuskeino 8.3.1991

Liitossa ei voi raiskata 15.1.1991

Poliisi etsii raiskauksen yrittäjää 15.10.1991 STT

Raiskaajalle lähes kuuden vuoden tuomio 24.7.1991

Raiskaajan tuomio aleni hovioikeudessa yli vuodella 30.10.1991

Opiskelijalle vankeutta väkisinmakaamisesta 24.2.1991

Tytön huumannut ja raiskannut miesseurue yhä karkuteillä 13.6.1991 STT

Raiskaaja vankilaan yli neljäksi vuodeksi Jyväskylän RO:ssa 18.10.1991

Töölöntorin raiskaajaksi epäilty pidätetty 16.2.1991 STT

Ravintolan vahtimestarille puolitoista vuotta vankeutta raiskauksesta 7.6.1991

Poliisi etsii Helsingissä raiskauksista epäiltyjä 7.2.1991 STT

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ehdottaa: Väkivalta naisia kohtaan estettävä lakia muuttamalla 26.11.1991

Korkeimman oikeuden tuomio lapsisurmista oli ankarin mahdollinen 25.10.1991

Vammaisen raiskauksesta epäilty jäi kiinni Turussa 6.9.1991

Poliisi kaipaa tietoja Herttoniemen raiskaajasta 2.7.1991 STT

Suomessa raiskaus ei ole raiskaus, jos uhrin hakkaa suostuvaiseksi sutenööri 27.3.2018

Poliisi tutkii epäiltyä törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä Liperissä 5.10.2018

Hoitajan vaatteisiin pukeutunut mies esitteli sairaalassa sukuelintään – epäillään raiskauksen yrityksestä 12.3.2018

Poliisi tutkii epäiltyä raiskausta Oulun yliopistollisessa sairaalassa – uhrina potilas, Ville Soininen 14.11.2018

Laki ei tunne ”lapsen törkeää raiskausta”, nyt tähän ehdotetaan muutosta – Viimeksi järkytti tapaus, jossa 10-vuotiaan kanssa yhdynnässä ollut vapautettiin raiskaussyytteestä 13.3.2018

Korkein oikeus ei myöntänyt valituslupaa – Sukupuoliyhteys 10-vuotiaan kanssa ei ollut raiskaus 3.5.201

Seitsemän vangittiin Oulussa epäiltynä törkeästä lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta – Rikoskomisario HS:lle: Tekoja on useita 1.12.2018

Törkeä lapsen hyväksikäyttö ja törkeä raiskaus syyteharkintaan Ilomantsissa – uhri alle 16-vuotias, epäilty 19 .6.2018

Kolmen miehen epäillään raiskanneen naisen metsikössä Hyvinkäällä – poliisi julkaisi valvontakamerakuvan epäillyistä 10.8.2018

Oulun yliopistollisessa sairaalassa tehdystä epäilystä raiskauksesta vangitut on vapautettu – ovat yhä epäiltyjä 21.11.2018

Suomen raiskauskas lakeja pitää muuttaa, sanovat rikosoikeuden professorit – ”10-vuotias ei ole kykenevä ilmaisemaan, haluaako seksiä” 3.5.2018

Viihteen luomat myytit antavat raiskauksista väärän kuvan – Tutkija: puskaraiskaus ei aina ole nopea, tekijä käyttäytyy kuin rakkaussuhteessa 9.7.2018

Poliisi epäilee: kommandopipoinen mies raiskasi naisen Pieksämäellä teräaseella uhaten 6.8.2018

Poliisi epäilee: Useat ulkomaalaistaustaiset miehet raiskasivat nuoren tytön eri asunnoissa Oulussa 3.12.2018

Oulun seksuaalirikoksissa nyt yhteensä kymmenen epäiltyä – Epäillyt ovat tulleet Suomeen turvapaikanhakijoina tai kiintiöpakolaisina 5.12.2018

Puolinukuksissa ollut nainen luuli vierasta miestä puoliso kseen – Oikeus ei tuominut raiskauksesta, vaikka mies tunkeutui naiseen 4.9.2018

47-vuotiaan miehen epäillään raiskanneen 16-vuotiaan tytön tämän nukkuessa – tapaus eteni syyteharkintaan 26.11.2018

30-vuotias mies tuomittiin vankeuteen 14-vuotiaan tytön raiskauksesta – tarjosi ennen tekoa uhrille kannabista 24.4.2018

Ruotsissa ja Norjassa raiskaajat joutuvat vankilaan, Suomessa yli puolet saa pelkkää ehdollista – nyt tähän halutaan muutos 21.5.2018

Raaseporin henkirikoksen esitutkinta valmistui: Nuori mies oli sitonut ja raiskannut entisen seurustelukumppaninsa 14.6.2018

Miehet noukkivat nuoren päihtyneen naisen autoon ravintolan edestä – saivat vankeutta törkeästä raiskauksesta 1.11.2018

66-vuotiasta lieksalaista miestä epäillään lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja raiskauksesta 19.2.2018

Nuori mies piti tyttöä väkisin mökillä Viitasaarella ja raiskasi hänet kahdesti – oikeus tuomitsi miehen vankilaan 29.6.2018

Poliisi: Raahen murhasta epäilty aikoi tappaa aiemminkin – tunnusti yrittäneensä kuristaa naisen kolme päivää ennen ensimmäistä henki-rikosta 20.8.2018

Raahelaismies epäiltynä nuoren naisen ja oman äitinsä murhasta – epäillään myös pimitäneen tiedon hiv-tartunnastaan seksikumppaneilta 5.4.2018